

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра природничих наук з методиками навчання

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 13. Натуралістична робота в закладах освіти

Спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Освітня програма «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Інститут психології і педагогіки
психолого-природничий факультет

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма «Натуралістична робота в закладах освіти» для студентів I курсу магістратури за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Мова навчання: українська

Розробник: Грицай Н.Б, доктор педагогічних наук, професор кафедри природничих наук з методиками навчання

Робоча програма затвердження на засіданні кафедри природничих наук з методиками навчання

Протокол від «31» серпня 2020 №1

Завідувач кафедри природничих наук з методиками навчання

(підпис) _____ (проф. Грицай Н.Б.)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету
Протокол від «2» вересня 2020 року № 4

Голова навчально-методичної комісії психолого-природничого факультету

(підпис) _____ (доц. Сяська І.О.)
(прізвище та ініціали)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка (шифр і назва)	Вибіркова	
Модулів – 2	Спеціальність: 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <i>розробка програми гуртка</i>		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		2-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	Освітній рівень: другий (магістерський)	16 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	80 год.
		Індивідуальні завдання:	
		9 год.	
		Вид контролю:	
залік	залік		
Передумови для вивчення дисципліни (методика навчання біології та основ здоров'я, інноваційні технології навчання біології та основ здоров'я)			

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу „Натуралістична робота в закладах освіти” – ознайомлення з особливостями натуралістичної роботи з біології, організацією, плануванням та змістом роботи гуртків, клубів різного профілю, питаннями екологічної освіти і виховання учнів, організацією роботи на навчально-дослідній ділянці, проведенням фенологічних спостережень, дослідництва в шкільному лісництві, МАН, зокрема, з організацією роботи в позакласний час з обдарованою молоддю.

Основні **завдання** курсу – здійснити теоретичну та методичну підготовку майбутніх учителів до організації натуралістичної роботи в школі та в позашкільних закладах; ознайомити з формами і методами натуралістичної роботи, допомогти студентам знайти найбільш раціональну методику їх

проведення; навчити складати плани роботи гуртка, сценарії натуралістичних заходів; учити творчо підходити до організації натуралістичної роботи.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК10. Здатність працювати в команді й вміння виявляти міжособистісну взаємодію.

ЗК11. Здатність реалізовувати стратегію сталого розвитку з метою екологізації суспільної та індивідуальної свідомості.

СК8. Здатність застосовувати сучасні методики та освітні технології в професійній діяльності для забезпечення якості освітнього процесу з біології та основ здоров'я.

СК 9. Здатність організовувати екскурсії, спостереження та експерименти з біології, складати творчі завдання та задачі;

СК10. Здатність застосовувати сучасні методики діагностування досягнень учнів, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

СК12. Здатність створювати психологічний мікроклімат, що сприяє навчанню учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту.

2. Очікувані результати навчання (базуються на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою, та деталізуються)

ПРН 2. Аналізувати передовий педагогічний досвід і впроваджувати у своїй професійній діяльності.

ПРН 3. Застосовувати сучасні методики і технології навчання біології та основ здоров'я в професійній діяльності, зокрема й інформаційні.

ПРН 12. Проектувати урочну, позаурочну та позакласну освітню діяльність із біології та основ здоров'я з наступним застосуванням і аналізом; діагностувати та контролювати навчальні досягнення учнів з цих предметів.

ПРН 18. Ефективно взаємодіяти / комунікувати одноосібно, у складі команди, у мультидисциплінарному оточенні, дотримуватися у своїй діяльності сучасних принципів толерантності, діалогу і співробітництва.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Організація натуралістичної роботи в закладах загальної середньої і позашкільної освіти

Тема 1. Вступ. Мета і завдання дисципліни. Історія становлення натуралістичної роботи. Юннатівський рух в Україні. Організація еколого-натуралістичної роботи в школі.

Тема 2. Натуралістична робота в закладах позашкільної освіти. Еколого-натуралістичний центр. Основні завдання і напрями діяльності. Станція юних натуралістів. Особливості гурткової роботи з учнями в позашкільному закладі.

Тема 3. Використання куточка живої природи в натуралістичній роботі учнів. Спостереження і досліди за рослинами. Спостереження і досліди за рослинами. Правила догляду за мешканцями куточка живої природи. . Список об'єктів куточка живої природи. Забезпечення тварин кормом, виготовлення кліток та іншого обладнання. Ведення щоденника спостережень.

Тема 4. Особливості використання шкільної навчально-дослідної ділянки в організації натуралістичної роботи учнів. Відділення пришкільної навчально-дослідної ділянки. Науково-дослідна робота на пришкільній навчально-дослідній земельній ділянці. Методи і зміст роботи з учнями. Педагогічні, агронаукові і сільськогосподарські основи організації навчально-дослідної ділянки. Зміст і планування роботи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Форми та види натуралістичної роботи

Тема 5. Гурток юних натуралістів. Мета роботи гуртка. Набір учнів у гурток. Структура гуртків. Обов'язки членів гуртка. Актив гуртка. Спрямованість роботи гуртків. Вибір профілю гуртка. Різноманітність гуртків. Форми організації гурткової роботи. Планування та облік роботи. Різноманітність натуралістичних гуртків: юннатів молодшого віку, юних друзів природи, ботаніків, рослинників, квітників, садівників, акваріумістів, орнітологів, зоологів, кролівників, агрохіміків, біохіміків, генетиків-селекціонерів, екологів-краєзнавців та ін.

Тема 6. Види масової натуралістичної роботи та особливості її проведення. Планування та проведення масових форм натуралістичної роботи. Натуралістичні кампанії. Методика проведення в школі свята Врожаю. Методика проведення Свята квітів. Методика проведення Дня зустрічі птахів. Методика проведення днів біологічної науки. Науково-пізнавальні та практичні вечори, конференції, ранки, їх підготовка, організація учнів-гуртківців, оформлення приміщення, заслуховування виступів, повідомлень, проведення вікторин, конкурсів, зустрічей з вченими. Методика проведення Дня зимуючих птахів.

Тема 7. Організація індивідуальної натуралістичної роботи з біології. Дослідницька робота учнів в позашкільних закладах.

Організація дослідів із живими організмами. Вимоги до тематики і методики проведення дослідницької роботи і фенологічних спостережень. Оформлення результатів роботи. Досліди і спостереження в природі. Організація і методика фенологічних спостережень у позакласній роботі з біології. Фіксування фаз розвитку живих об'єктів у природі. Ведення щоденника спостережень.

Тема 8. Експерсії і походи в природу. Екологічні стежки.

Одноденні тематичні та комплексні експерсії. Вибір маршруту експерсії. Підготовка вчителя та учнів до експерсії. Структура експерсії. Методика

проведення спостережень в природі. Дидактичні ігри на екскурсіях. Правила поведінки під час екскурсій. Організація праці, відпочинку. Тривалі краєзнавчі екскурсії і походи.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Організація натуралістичної роботи в закладах загальної середньої і позашкільної освіти												
<i>Тема 1.</i> Вступ. Мета і завдання дисципліни. Історія становлення натуралістичної роботи. Організація еколого-натуралістичної роботи в школі	4	2				4	14	2	2			10
<i>Тема 2.</i> Натуралістична робота в закладах позашкільної освіти	6	2				8	10					10
<i>Тема 3.</i> Використання куточка живої природи в натуралістичній роботі учнів	16	2	2			8	10					10
<i>Тема 4.</i> Особливості використання шкільної навчально-дослідної ділянки в організації натуралістичної	18	2	4			8	10					10

роботи учнів												
Змістовий модуль 2. Форми та види натуралістичної роботи												
Тема 5. Гурток юних натуралістів	16	2	2			8	13	1	2			12
Тема 6. Види масової натуралістичної роботи та особливості її проведення	16	2	2			8	10					10
Тема 7. Організація індивідуальної натуралістичної роботи з біології. Дослідницька робота учнів в позашкільних закладах	8	2	2			8	11	1				10
Тема 8. Екскурсії і походи в природу. Екологічні стежки	8	2	2			8	12	2				10
Модуль 2												
ІНДЗ				9				2			9	
Усього годин	90	16	14			60	90	4	4			82

5. Теми семінарських занять

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія натуралістичної роботи в школі.	2/2
2	Робота станції юних натуралістів (еколого-натуралістичного центру).	2/0
3	Інноваційні технології на заняттях гуртка юннатів	2/0
4	Фенологічні спостереження.	2/0
5	Індивідуальна натуралістична робота.	2/0
6	Організація масових натуралістичних заходів.	2/2
7	Організація та проведення екскурсій у природу.	2/0
	Разом	14/4

7. Теми лабораторних занять

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 1.</i> Мета і завдання дисципліни. Історія становлення натуралістичної роботи. Організація еколого-натуралістичної роботи в школі Сучасні натуралістичні кампанії.	4/10
2	<i>Тема 2.</i> Натуралістична робота в закладах позашкільної освіти Еколого-натуралістичні акції та операції.	8/10
3	<i>Тема 3.</i> Використання куточка живої природи в натуралістичній роботі учнів Самостійні спостереження учнів за рослинами	8/10
4	<i>Тема 4.</i> Особливості використання шкільної навчально-дослідної ділянки в організації натуралістичної роботи учнів. Форми планування та обліку роботи учнів на шкільній навчально-дослідній ділянці	8/10
5	<i>Тема 5.</i> Гурток юних натуралістів. Робота гуртка юних квітників	8/10
6	<i>Тема 6.</i> Види масової натуралістичної роботи та особливості її проведення Проведення натуралістичних конкурсів	8/10
7	<i>Тема 7.</i> Організація індивідуальної натуралістичної роботи з біології. Дослідницька робота учнів в позашкільних закладах Ведення щоденника спостережень.	8/10
7	<i>Тема 7.</i> Екскурсії і походи в природу. Екологічні стежки Натуралістичні ігри у походах.	8/10
	Разом	60/80

9. Індивідуальні завдання (9 год.)

ІНДЗ. Складання програми роботи гуртка – 9 год.

10. Методи навчання.

МН1 – словесний метод (лекція, дискусія, бесіда тощо);

МН2 – практичний метод (практичні заняття);

МН3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);

МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);

МН5 – відеометод у поєднанні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);

МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

11. Засоби діагностики результатів навчання:

залік; модульний контроль; тести; презентації результатів виконаних завдань.

12. Критерії оцінювання результатів навчання.

В університеті діє накопичувальна кредитно-трансферна система оцінювання програмних результатів навчання студентів, що реалізується в ході виконання і захисту практичних/лабораторних робіт, виконання ІНДЗ та модульного контролю, для яких визначено мінімальну кількість балів, яку слід набрати для формування рейтингового балу студента та виставлення його у залікову книжку і відомість успішності студентів з відповідними оцінками за національною та Європейською кредитно-трансферною системами на рівні 60% від запланованого.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
33-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік

Поточне тестування та самостійна робота								ІНДЗ	Мод. контроль	Сума
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	10	10-20	100
6-10	6-8	5-8	5-8	5-10	5-10	5-8	5-8			

14. Методичне забезпечення

1. Електронні варіанти лекційного курсу.
2. Програми гуртків.
3. Методичні розробки гурткових занять.

4. Методичні розробки натуралістичних масових.

15. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Поняття про натуралістичну роботу з біології.
2. Індивідуальна натуралістична робота з ботаніки.
3. Епізодична групова натуралістична робота з ботаніки.
4. Гурткова робота з ботаніки.
5. Масова натуралістична робота з ботаніки.
6. Індивідуальна натуралістична робота з зоології.
7. Епізодична групова натуралістична робота з зоології.
8. Гурткова робота з зоології.
9. Масова натуралістична робота з зоології.
10. Індивідуальна натуралістична робота з біології людини.
11. Епізодична групова натуралістична робота з біології людини.
12. Значення натуралістичної роботи в освітньому процесі.
13. Гурткова робота з біології людини.
14. Масова натуралістична робота з біології людини.
15. Індивідуальні і групові епізодичні натуралістичні заняття із загальної біології.
16. Гурткова робота із загальної біології.
17. Масова натуралістична робота із загальної біології.
18. Натуралістична робота з ботаніки.
19. Натуралістична робота із зоології.
20. Натуралістична робота з біології людини.
21. Натуралістична робота із загальної біології.
22. Право участі у натуралістичній роботі.
23. Форми натуралістичної роботи з біології.
24. Актив гуртка юннатів.
25. Планування роботи гуртка.
26. Організація роботи юннатів.
27. Вибір профілю гуртка.
28. Години цікавої біології.
29. Куточок живої природи.
30. Фенологічні спостереження.
31. Види натуралістичної роботи з біології.
32. Науково-дослідна ділянка.
33. Популяризація біологічної літератури.
34. Організація дослідів з живими організмами.
35. Збирання колекції на біологічну тематику.
36. Екскурсії і походи в природу.
37. Біологічні ігри.
38. Конференції старшокласників.
39. Погляди на натуралістичну роботу в ХХ столітті.
40. Індивідуальна форма натуралістичної роботи з біології.
41. Форми організації гурткової роботи.

42. Робота з книгою у 6-7 класах.
43. Робота з книгою у 10-11 класах.
44. Обов'язки членів гуртка.
45. Набір учнів у гурток.
46. Вивчення видового складу тварин своєї місцевості.
47. Самостійні спостереження учнів за рослинами.
48. Робота гуртка юних фізіологів.
49. Епізодична групова натуралістична робота з біології.
50. Гурток юннатів – основна форма натуралістичної роботи.
51. Взаємозв'язок форм і видів натуралістичної роботи.
52. Основні напрями натуралістичної роботи.
53. Щоденник спостережень.

16. Рекомендована література

Базова

1. Вербицький В. В. Програми для творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів (Еколого-натуралістичний напрям). Київ: «Богдана», 2004. 350 с.
2. Вербицький В. В. Юннатівський рух в Україні. Київ: Деміур. 2001. 304 с.
3. Вербицький В. Технологізація навчально-виховного процесу сучасного позашкільного еколого-натуралістичного навчального закладу : методичний посібник. К.: АБЕРС, 2010. 112 с.
4. Еколого-натуралістична робота у школі: навчально-методичний посібник. / Уклад. Сорочинська О.А. Житомир: 2011. 564 с.
5. Коцун Б. Б., Коцун Л. О. Основи натуралістичної роботи: робоча навчальна програма. Луцьк: «Вежа», 2002. 26 с.
6. Мороз І. В., Грицай Н. Б. Позакласна робота з біології : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 272 с.
7. Основи еколого-натуралістичної освіти: науково-методичний посібник / за ред. В.В.Вербицького. К., 2005. 490 с.
8. Програми гуртків з біології, екології, сільського господарства для загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів / під ред. В. В. Вербицького. Київ: СМП –АБЕРС, 2001. 235с.

Додаткова

9. Альба Г. В. Еколого-натуралістичні ігри. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 48 с.
10. Барна М. М. Навчальні заняття з біології : можливі варіанти / М. М. Барна, Л. С. Барна, Г. Ф. Яцук. Тернопіль : Астон, 2005. 140 с.
11. Богданова О. К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі / О. К. Богданова. Х. : Основа, 2003. 80 с.
12. Буднік С. В., Капітула А. В. Екологічний напрям гуртка «Декоративний акваріум». *Науковий вісник Східноєвропейського нац. унту імені Лесі Українки. Сер.: Педагогічні науки.* Луцьк : Вид-во СНУ імені Лесі Українки, 2017. № 1 (350). С. 29-34.

13. Гончар О. Д., Мороз І. В. *Форми і методичні прийоми навчання біології : 6 клас : посібник для вчителя*. К. : Генеза, 2003. 144 с.
14. Гончар О. Д. *Форми і методичні прийоми навчання біології : 7 клас : посібник для вчителя*. К. : Генеза, 2001. 112 с.
15. Грицай Н. Б. *Методика проведення біологічних екскурсій*. *Біологія*. Шкільний світ. 2011. № 10 (658). – С. 3–6.
16. *Загальна методика навчання біології : навч. посібник* / [І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.] ; за ред. І. В. Мороза. К. : Либідь, 2006. 592 с.
17. *Методичні матеріали ВЗБШ. Молода наукова зміна. Матеріали науково-практичної конференції „Сучасні проблеми біології”*/ Під редакцією В.В.Вербицького. К.: СМП „Аверс”, 2003. 220 с.
18. *Сборник материалов по экологическому образованию* / С. Кунцевич, В. Зуев, С. Северин и др. Могилев, 2007. 132 с.
19. Совгіра С. *Ефективні форми природоохоронної роботи. Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 3. С. 270–277.
20. Сущенко Т.І. *Позашкільна педагогіка: визнання права на існування. Початкова школа*. 1995. № 2. С. 35–38.
21. Шамрай С.М., Задорожний К.М. *Біологічні експерименти в школі*. Х.: Основа, 2003. 96 с. (Серія „Бібліотека журналу „Біологія”; Вип. 12).

17. Інформаційні ресурси

Посібники:

- http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Moroz%20I.V.%20Zagalna%20metodyka%20navchannya%20biologii/
- http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Gonchar_Formy_ta_metodychni_priyomy_navchannya_biologii/
- http://npu.edu.ua!/e-book/book/html/D/ipgoe_ktmn_Mollis_Aktivnye_formy_metody/